

בת המיליון ייגאל מוסינזון (מנסה להסתיר פניו מחמצלמה) בחברת ד"ר ריס טורוקה, אשתו החדשה. דוריס, בת 23, כבר התחתנה פעם בישראל, לפני מספר שנים. אביה הסוער שגרונות עלו בכסף רב, חושש מהשנות הפקרה.

ילד מוכרע נשלח לקיבוץ

הוא, איזה לילה אפל, חירה צוציק, ובלבו הפשירה עצבות גדולה. מזה כמה חודשים ניספח לחבורה, לאחר שברח מבית אביו בפתח תקווה והיה יושן בשדות ורוששילו בתל-אביב על גבי ספסל קשה ומחוספס, שחתך בצלעותיו... (חסמבה וילדי ההפקר, חאת ייגאל מוסינזון, עמוד 21)

האיש שנפל מן הסוס של המלך, לתוך בור הבזו הציבורי, הוא בראש וראשונה הרגוניה אישית. כל תכונות אופיו של מוסינזון התבלטו כבר בגיל מוקדם מאד, בהיותו נער. סיפורו נראה כמעט כלקוח מתיקו של עובד סוציאלי העוסק בבני-טובים. ייגאל, בן עיני-גנים ליד פתח-תקוה, היה בן-טובים מובהק. לאביו היתה רפת של ששים פרות חולבות בסביבת תל-אביב, איש אמיד מאד לפי המושגים של הימים ההם. המשפחה היתה טובה. אחיו, משה מוסינזון, חבר נען, היה ונשאר אחת הדמויות החיוביות ביותר בחוגי הנוער ההסתדרותי.

אולם ייגאל היה נער מופרע משחר ילדותו. ללא אנאליזה פסיכולוגית יסודית, קשה לקבוע מה גרם לכך. שום מורה לא רצה בו. בשנה הראשונה של לימודיו גורש בזה אחר זה משלושה בתי-ספר. מבית-הספר התיכוני בצפון תל-אביב סוק מפני שנהג לקום באמצע השיעור, לצאת ולשחק בחצר בחיפושיות ובל. מבית הספר לבנים ברחוב אחרי העם סוק מפני שנהג להסתכל ברכבות בתחנת-הרכבת הסמוכה. תחת הדיכוס לשיעורים. מבית-החניון לילדי עובדים ליד הירקון סוק מפני שיצא להסתכל בציפורים.

בפני אב אמיד, המתיאש מחינוך בנו בערי, עומדת ברירה שגרתית: לשלוח את בנו לקיבוץ. כך נהג גם אביו של מוסינזון. הוא שלח אותו למוסד החינוכי בבית-אלפא, ואחרי-כך לבני-שמון. תחת ידיהם של מתכנים מתקדמים, שידעו איך לסלל בילד מופרע, הפך מוסינזון לפחות לתלמיד שאפשר היה לסבלו בביתו.

לפי כל הסימנים, סבל כבר אז מוסינזון מרגשי-נחיתות מובהקים, חוסר-בסתון האופייני לילד הסבור כי אינו זוכה לאהבה מספקת, והמבקש לפצות את עצמו ביהירות מוגזמת ובחלומות-בהיק. אסון משפחתי, שנטל ממנו את אביו בנסיבות טראגיות, החמיר מצב רוח זה. במקום לרכוש את אהבת חבריו בידידות, הפך ייגאל הצעיר לאגואיסט בלתי נסבל. הוא החל רואה את עצמו כאדם עליון, שהכל חייבים לשרתו, ואשר הכל מותר לו. תחילה לא היה ברור לייגאל במה בדיוק גאוויותו. אולם המקרה העיוור הצביע על הדרך. סיפור מוסינזון עצמו על מאורע זה לכתב העולם הזה. לפני ארבע שנים: "שבתי בבית-הספר בבית-אלפא וכתבתי חיבור על מה שעבר עלי יום לפני כן. אותו יום יצאתי עם עדר המשק אל מעין הסתה. היתה זאת עונה של המלשות. במשך היום עורתי לכבשים רבים להמליט. אולם בדרך חזרה לא יכלו החלדות לנוע לבדם. היה עלי להרים אותם, להעבירם מרחקמה, לחזור אל העדר ולהעביר אותם. הוא אומר המרחק, בינתיים ירד הלילה ואנשי-המשק יצאו לחפש אותי. יתכן שזאגו לעדר יותר מאשר לי...". החיבור הצליח. העל זכה לבחינים, זו הפעם הראשונה בחייו. הדבר עשה עליו רושם עמוק. הוא הבין שזו הדרך לרכוש את ההערצה והאהבה הציבורית בגדלותו, שהנער המופרע נכסף אליהן. הילד ייגאל מוסינזון החליט להיות סופר, ויהי מה.

סוכר אכזר נשק

"משחו לא עמד במבחן... הלא הוא, החברתי, הקרוי משפחה. משחם שבני חיוג עושים שקר בנפשם, ואפשר זהו שקר שלא מדעת. איני מאמין שיש אדם בעולם, אדם חושב, מרגיש, שיש בו מעמקים שיוכל להפרותו אדם אחד בלבד. המשפחה הנורמלית היא משפחה של אנשים אשר יבקשו להיחלץ ממנה, מי בבגידה חדיפנית, מי בבגידה לאורך כל ימיו, ומי — זוהי הקטגוריה האחרונה ביותר — שכל ימיו לא היה בו העז להורגם את היותו למעשים...". (ד"ר גבר מאת ייגאל מוסינזון, עמודים 87-86).

רכו של הסופר החדש לא היתה סוגה בשושנים. הוא לא היה ילד-סלא. כבר מראשית צעדי חסר לו לחלוטין הרמיון היוצר, קלות-ההבקה של אדם עמוק-רגש, המעצב את דמיוניו ומסחם בהן משפט חיו שלו.

אולם כל אדם יכול להיות בעל-מלאכה בינוני בספרות, אם הוא מקדיש לכך את כל כוח רצונו. הוא יכול להשתלט על הטכניקה של הכתיבה, להחליף את כוח-היצירה בכוח ההתמדה. בהעדר דמיון פורה, הוא יכול להעתיק דברים מן החיים, תוך שינויים קלים. אמנם, איש כזה לא יגיע לעולם לפסגות-ההילה, לא ירומם לעולם את הציבור לשיא החחיה הרוחנית. אולם כמו בכל שטח אחר, הוא יכול לססס על השלבים הראשונים של המקצוע, להישאר כוח אכזר.

ייגאל מוסינזון הצעיר עבד עבודה שחורה. יצירותיו היו אפורות כשק, לא עשו רושם על איש שקרא אותן. אולם הוא לא הירסה. במשך שמונה שנים רצופות כתב מחזה אחרי

מחזה, מבלי שאף אחד מהם תוצג. מחזהו תסר אשת ער עבר מבמאי לבמאי, תוחזר על ידי כולם בחיך סלחני. רק כעבור חמש-עשרה שנה, אחרי שייגאל כבר הצליח לפרסם את שמו בדרכים אחרות, הוצג תסר בתיאטרון אוהל, ירד במהרה מן הבמה.

המזל האיר לייגאל שוב במקרה. מפלגת השומר-הצעיר החליטה לספח חוג של סופרים צעירים, שיאדירו את הפרסטיגיה של המפלגה. בטאונה, משמר, היה זקוק ליצירות. מוסינזון נודמן למקום, הגיש לאברהם שלונסקי סיפור בשם ליל שרב. אותו כתב במשך כמה ימי מנוחה, אחרי שפטיש נפל על רגלו. שלונסקי פירסם את היצירה, שילם תמורתה שתי לא-י. מאז היתה הדרך לעליה סלולה. מוסינזון הבין מיד שזה התלם בו כראי ללכת. בחברתם של משה שמיר, שלמה טנאי ובנימין גלאי כתב יצירות שקטות, שלא הרגיו איש, הוכיחו ברבים כי הצברים החדשים הם דור ממושפע, המוכן ללכת בדרכי אבותיו, תמורת תשלום מתאים וסידורי נוחות. האבות לא היו כפוי-טובה. טפירות-פועלים הזמינה אצלו ציור-סיפורים, הוציאה אותם בספר בשם אפורים כשק — הגדרה קולעת מאד לרמתם ולתוכנם. בינתיים הצטרף ייגאל לקיבוץ. אחרי שהאיש בעל היהירות המופרות, שלא מצא לו ידידים, עבד בעבודות שונות מבלי להחזיק מעמד אף באחת מהן, החליט למצוא מנוחה במשק, בו היה אחיו משה חבר מכובד.

ייגאל לא היה חבר אהוד. מינהגו לדבר על עצמו כעל גאון בלתי-מוכר, להקדיש את כל תשומת-לבו לעצמו ולהתיחס באדישות מוחלטת לזולתו, לא נתקבל בסבר פנים יפות בחברה הקיבוצית. גם תוכן סיפורי אפורים כשק עורר אידרצון רחב. כי, כמו תמיד, לא הצליח מוסינזון ליצור עלילות חדשות מדמיונו. תחתן לקח סיפורי-שערוריות ומקרים טראגיים שונים, שקרו במשקים סמוכים, תיאר אותם, תוך שינויים קלים ושקופים. אולם מכיון שנמנע עדיין מלהוציא לשוק את הכבסים של משק נען עצמו, נמחל לו הדבר. בשבת השחורה נאסר ייגאל מוסינזון. ברבות הימים עזר לו הדבר לתאר את עצמו כגיבור המחתרת, לוחם אמין במשטר הבריטי. אך האמת היתה אסורה כשק: הגבר בעל הקול העמוק וההופעה הגברית המוגזמת לא השתתף מעולם בשום מיבצע. אך הוא ידע ליצור מסביבו רושם מתחרתי מובהק, כאדם המצוי בענינים ומתניע את גלגלי המאבק. כך נכנס לרשימת החשודים, נאסר במאסרים ההמוניים שלכדו ברשתם מאות חפים מכל פשע. מוסינזון עצמו, שהיה בהחלט חף מכל פשע של מלחמה בבריטים, שוחרר במהרה. גם מעמדו המשפחתי השתנה. כמו גברים רבים, שבלבם מכרסמים רגשי-נחיתות סמויים, הרגיש ייגאל תמיד כורח פנימי להוכיח לעצמו את גבריותו על-ידי מחזור עצום של ידידות. באחד המקרים האלה התחתן, נכנס לחדר משפחה, עזב את אשתו כעבור שלושה חודשים. כעבור זמן מה התחתן בשנית. כמו כמעט כל גיבורי ספריו, לא מצא מוסינזון קבילות בחיים-משפחה. חובות משפחתיים היו מתחת לצרכיו של הגאון.

כל זה לא הגביר את אהבת המשק לחבר מוסינזון הצעיר. עוד לפני שפרצה מלחמת העצמאות היה נראה כי הגיעה השעה לפרידה ממושכת. הוא שוחרר זמנית. האמתלה הרשמית: חופשה של חצי שנה לשם כתיבת ספרו השני, גם הוא בעל שם סמלי מאד: מי אחר שהוא שחור. ייגאל ישב בנהלל, על חשבון הקיבוץ, שנשם לרחותה.

כשפרצה המלחמה, כבר היה ייגאל מוסינזון דמות ידועה. בעיני הרבים, וביחוד בעיני הרבות, סימל את הדור העולה של צברים, גבר כהלכה, לוחם המחתרת, חלוץ בעל-הכרה, איש העמל והעבודה. רק מעטים ידעו כי מאחורי אגדה זו עומד צעיר מופרע, אחוז רגשי נחיתות, שחצן כמעט חולני, שהיה קרוב לזילול כמעט אחיו מצד חברי משקו וחבריו בחוג הסופרים של השומר-הצעיר, איש שלא הסתכן מעולם בשום פעולה אמיתית של מחתרת כל שהיא. אחד האנשים שאהב אותו פחות מכולם היה אברהם שלונסקי, האיש שפתח לפניו בפעם הראשונה את הדרך לספרות.

בערבות הנגב מתנוצץ הסל...

"זינעה קרה כיסתה את גופו של (הילד) ירון. לא חיתה זו זינעה כתוצאה מהרציה. היו אלה שוב הפחדים הישנים לפני שמתחיל קרב. רק כאשר התת-מקלט פוצח בנביחה קולנית והרימונים מתפוצצים, אז עולה קצב חלד בטווקים ושווכים על הפחד... כן, חיתה תשובות והתפתיה של ירון, כחובן שאני פוחד. וזה חובן וטבעי. אז אם ישנה חובה, מתגברים על הפחד... (חסמבה בקרבות רחוב בעז, טאט ייגאל מוסינזון, עמוד 14).

בערבות הנגב, מתנוצץ הסל. בערבות הנגב, איש מגן נפל... בשום מקום לא שרו חובשי כובעי-הגרב שיר זה ביתר להט, בימים הגדולים של אביב 1948, כמו בגדוד הרביעי של חטיבת גבעתי.

בני הגדוד הזה התאסרו בכך שהם "גדוד קרבי". כונתם לא היתה רק שבני הגדוד משתתפים בקרבות. גארת הגדוד הזה היתה כי בשעת הצורך יוצא לקרב הגדוד כולו — על טבחיו ואספספיו. נשקיו ורבי-סמליו. כאשר יצא הגדוד בתנועת-איגוף גדולה מאחורי קו המצרים באישוד, ערב ההסגה הראשונה, כמעט ולא נשאר במחנה אף איש אחד. החל בצירה המגיד (כיום סגן הרמטכ"ל אלוף צבי צור) וכלה באחרון הקטירים במטה הגדוד. צעדו מאת אנשי הגדוד בסור עורפי אדיר אחד בחולות הרכים של חוף מלשת. רק דבר אחד פגע בגאון קרבי זה. נשמעו טענות כי קצין-התכונות של הגדוד אינו ממלא את תפקידו הקרבי כראוי. מטה החטיבה חיפש גבר אמיתי למלא את מקומו.

האיש שנשלח מן העורף למלא את התפקיד היה גבר גבוה, בעל קול עמוק ושופע בטחון עצמי. חיש מהר פסטה במחנה הגדוד השמועה כי ייגאל מוסינזון הגדול הפך לקצין-תכונות גדודי. החיילים שידעו כי מוסינזון כתב סיפורים נלהבים על רוח ההגנה וגבורת לחימה, היו בטוחים כי מעתה ילך קצין-התכונות בראש הלוחמים.

הרושם הראשון היה מצויק. ייגאל הופיע על הבמה במסיבה גדונית, נאם נאום יפה בו העלה על נס את עלילות הגדוד ורוח גיבוריו. הוא כבש בסערה את לב בנות הגדוד, עזר להרים את מוראל הבחורים לקראת שעתם התיסטריות: הקרב על גבעה.

עוד לפני שנפל הראשון על הקיבוץ הנצור, נשם הגדוד כולו את המחנה בעורף. מטה הגדוד, על בנותיו ואנשי-שרותיו, תפס בית נטוש בכפר הערבי סואסיר, בטוח קצר מנגבה. מסביבו תפסו הפלוגות בסיסים קרביים. בנות, טבחים ואספספאים חסרו שוחות. חיש מהר הפך הכפר הנטוש לגיהנום. חיילי הגדוד יצאו ללילה לפעולות, נסלו בעשרותיהם. נגבה עצמה, והכפר הערבי הסמוך עיבדים, הפכו לשמות היסטוריים. המגיד עצמו עלה על אחד הגיפים של שועלי-שמשון, עלה על עמדות המצרים. מפקד הפלוגה אריה קוצר האגדתי נהרג יחד עם האספספאי הגדודי, משה הנצור. בנות הגדוד הופצצו.

רק איש אחד חסר — הגבר היחיד בגדוד כולו. הוא לא הופיע במשלטים המופגזים, לא הגיע מעולם לנגבה הנצורה, לא הראה את פניו אפילו בכסים הקרבי. אנשים שחזרו לשעה קלה למחנה הרחוק בעורף, כדי להביא ציוד או לחשוף מקלחת חטופה, סיפרו לחבריהם בשוחות סיפור מוזר: במחנה העוזב של הגדוד, הרחק בעורף, נשאר ייגאל מוסינזון בחברת תריסר מבנות הגדוד, ומחכה בסבלנות לשיבת הלוחמים.

תחילה היתה זאת בדיחה. אולם כאשר חוסלו מחלקות שלמות בקרבות הגוראים של עיבדים, הפך הצחוק לכעס, כי האיש שהיה כה גברי בעורף הוא פחדן קיצוני. אולם אי-אפשר היה לכעוס זמן רב על מוסינזון. הוא לא חיפש תירוצים, לא הצדיק את עצמו. כשחזרו הלוחמים למחנה, היה הוא הראשון שהסביר להם בהרחבה את גילויי פחדנותו. הגדוד השלים על העובדה שמוסינזון שיר לבנות המטה.

אלא שבראש החטיבה היו אנשים שלא יכלו להשלים עם הסיפורים שהגיעו לאוזניהם. אחד מהם היה קצין-התכונות החטיבתי אבא קובנר, משורר שחשב קובע-פלדה והפך לאחד מסמלי רוח-הקרב של גבעתי. כחניך האסכולה הסובייטית, האמין קובנר שתפקיד קצין-התכונות הוא ללכת בראש הלוחמים, כמו הקומיסאר הפוליטי בספר אנשי פאנפילוב.

בינתיים הוכרו על הפוגה בחזית. פלוגות הגדוד של צידה תפסו את המשלטים מול קחי המצרים. מדי פעם קיבלו את פניהם של אנשים ואמניות, שהתנדבו לבדור את הלוחמים בנגינה או בקריאה. האיש ששלח אותם היה קצין-התכונות הגדודי. אולם מעולם לא הופיע הוא עצמו במשלט. הוא היה נותן לאמנים את ההוראות, והנהגה היה מובילם למשלט.

כשהתרכו סיפורים אלה, נאמס הדבר במטה. וכך הגיעה הבדיחה המוסינזונית לסיומה.